

ЗАПИС О ДАРОВИМА МОЈЕ РОЂАКЕ МАРИЈЕ

Момчило Настасијевић

Момчило Настасијевић

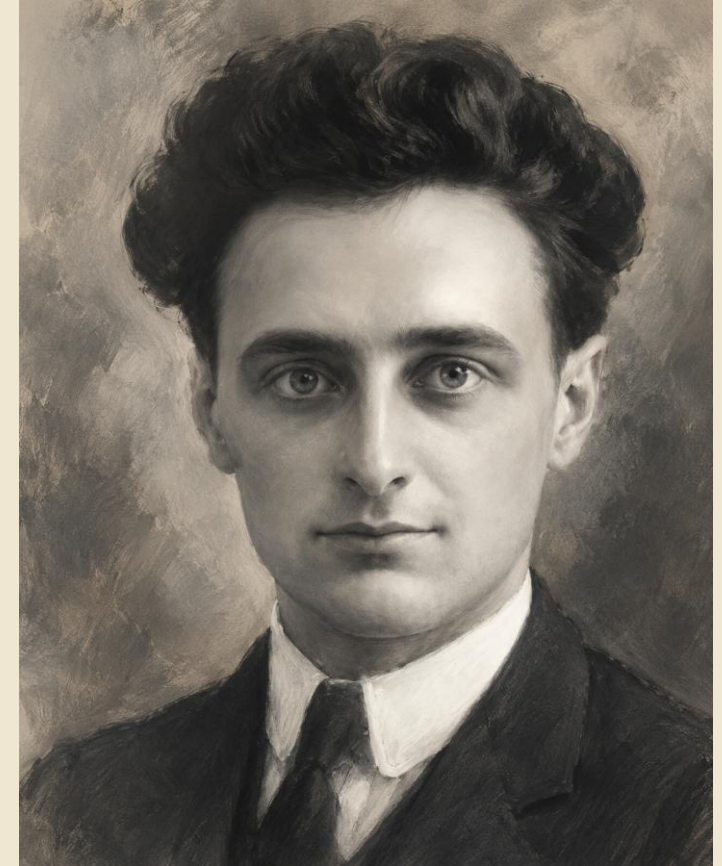
- рођен је у Горњем Милановцу 1894, а умро у Београду 1938;
- радио је као професор француског језика и књижевности;
- припада **међуратном модернизму, али не пише као типичан авангардиста — окреће се старини, миту, народној песми и унутрашњој музици језика;**
- његов основни поетички појам је матерња/родна мелодија: дубоки ритам језика који памти народно искуство.

Настасијевића је Винавер назвао „свецем српскога језика и српскога књижевног израза”.

Место дела у опусу

- „Запис о даровима моје рођаке Марије” је **приповетка** из збирке *Из тамног вилајета*.
- Дело се може читати као **фантастична, психолошка и симболичка** приповетка.
- **Фолклорни модернизам** значи да писац користи старе мотиве — клетву, дарове, вез, светињу, забрану — али их обликује модерним, загонетним поступком.
- Сказ је начин казивања који ствара утисак да нам сведок усмено прича догађај.

У овој причи „тамни вилајет” није само место, већ простор несвесног, забране и коби.

Кратка фабула

1	Позив	Приповедач добија вест да је рођака Марија умрла и да су остали њени дарови.
2	Долазак	Улази у оронулу кућу и сусреће бабу која чува Маријину причу.
3	Бабино казивање	Сазнаје се о Маријиној лепоти, просцима, огледалу, кривици и везу.
4	Забрана и крађа	Иако је упозорен, приповедач краде извезене папучице.
5	Последица	Крађа га води у растројство: „луда кућа”, смрт веренице, згариште Маријине куће и потреба да све запише.

Прича иде од туђе смрти ка приповедачевом запису — од забране, преко крађе, до речи која треба да разреши коб.

Наслов и оквир приповедања

Зашто „запис”, а не само „прича”?

- Запис звучи као сведочанство, хроника или белег нечега што се мора сачувати од заборава.
- Приповедач не жели само да исприча догађај, већ да се ослободи терета који носи.

Шта су дарови?

- свадбени предмети које је Марија везла;
- знак неоствареног живота и прекинуте младости;
- предмети у које је, симболички, прешла њена судбина.

*„...не полакоми се на
пустолине...”*

Шта значи ово упозорење?

Упозорење значи: не узимај туђе дарове, јер не узимаш само предмет — додирујеш туђу коб.

Почетак: породична клетва

У каквом су односу Маријина и приповечава мајка?

- Маријина мајка и приповедачева мајка биле су рођене сестре. Заљубиле су се у истог младића, али је он изабрао Маријину мајку. Одбачена сестра се удаје без љубави и проклиње своју сестру.
- Тај породични сукоб отвара **питање наслеђене кривице**: да ли један грех/једна клетва може да пређе на следећу генерацију?

Породична прошлост делује као невидљива сила која припрема све што ће се касније догодити.

Кућа као предзнак

Шта је у опису куће реалистично, а шта већ наговештава фантастику? Кога тамо затиче?

- Кућа је оронула, одвојена од света, са спарушеним вртом и неплодном шљивом.
- Капија „зашкрипи као да залаје”: неживе ствари добијају особине живог и претећег.
- Унутра су тама, **напрсло огледало** и осећање да се дешава нешто недокучиво.
- У кући наратор затиче њену бабу.

Марија: лепота као дар и опасност

- Марија је приказана као необично лепа девојка: њена лепота изазива дивљење, страх и опседнутост. Бројни просци не виде њену личност, већ само изузетност коју желе да поседују.
- У таквој средини лепота није само благослов — она постаје опасност — **фатална лепота**.

Које фаталне лепотице се јављају у делима које познајеш?

Софка, Фата, Дјевојка бржа од коња— лепота која изазива дивљење, али и трагедију.

Огледало: тренутак преокрета

Зашто је огледало важно?

Огледало нису имали у кући, али га је Марија тражила.

Маријина клетва почиње када јој баба донесе огледало, чиме буди њену отровну нарцисоидност.

Огледало **уноси „невољу”** у кућу јер раздваја Марију од стварног живота и окреће је ка слици.

Пукло огледало касније наговештава нарушен идентитет, расцеп и прелазак у свет фантастичног.

„С њиме и невољу унех у кућу. Видев се у огледалу каква је, окапа пред својим ликом.“

Просац, смрт и Маријина кривица

- Марија одбија просце гордо и с подсмехом; један од одбијених младића извршава самоубиство. Од тог тренутка Марија више не може да живи као пре: затвара се, осамљује и окреће везу.
- Њена кривица није судска, већ унутрашња и морална: она није убила младића, али осећа да је својом суровошћу учествовала у трагедији.
- Самоиспаштање је њен покушај да се очисти од нечега што не уме рационално да објасни.

Да ли је Марија заиста крива или је заједница на њу пребацила туђу несрећу?

Вез: дарови као говор без речи

У народној традицији вез је део девојачке спреме: припрема за брак, дом и будући живот. Шта представља вез код Марије?

- Код Марије се та припрема преображава: будућег живота нема, па вез постаје траг неостварене судбине. Оно што не може да каже, Марија „извезује”: страх, кривицу, жељу за чистотом и демонске слике.

Симболика Маријиног веза

- **Симбол неоствареног живота** – сваки извезени мотив сведочи о будућности коју Марија није доживела.
- **Траг њене личности** – у везу је остао део њеног бића. Он није само предмет, већ носилац њеног духа, сећања и судбине
- **Веза између живих и мртвих** – после Маријине смрти вез наставља да „говори“ о њој. Он чува њено присуство и зато није обичан предмет који се може наследити.

Шта се појављује на везу?

- **На почетку:** цвеће и птице — знаци лепоте, радости, младости и могућег живота.
- **Потом:** змије, акрепи и отровне печурке — знаци страха, отрова, насиља и зла које се шири.

Мотиви на везу прате Маријино стање. Ови мотиви симболизују зло које све више узима маха у људима, као и покушај околине да науди Марији, а уједно најављују и њену скору смрт.

Зато вез није украс: он је најважнији „документ” Маријиног страдања.

Заједница против Марије и Ивањдан

Како људи гледају на Марију?

- Када се појави непозната болест и помор, варош почиње да тражи кривца.
- Жене окривљују Марију и називају је вештицом: оно што је различито постаје сумњиво.
- Баба је брани: у њој види чистоту, светлост и патњу.
- Уочи Ивањдана затиче Марију озарену светлошћу без видљивог извора: она први пут везе „у некој радости”.
- Тај тренутак означава преображај: дарови више нису само девојачка спрема, већ припрема за тајанствени „долазак”.

Маријина смрт

Маријина смрт није само физички крај; она долази после дугог страдања и унутрашњег преображаја. У заједници је доживљена као спасење и смирење. Она умире у оном моменту када услед ерупције подивљалих симбола вез постаје немогућ.

Дарови се могу читати као спрема за прелазак из овог света, а не само за неостварени брак. После смрти остаје оно што је везла: **у даровима као да остаје њено присуство.**

Марија не нестаје потпуно; њено присуство наставља да делује преко дарова.

Нараторов пад: крађа папучица

Од ког тренутка приповедач мисли на крађу папучица? Опиш како је дошло до крађе.

- Приповедач је упозорен да не узима ништа, али већ при првом погледу зна да ће украсти папучице. То показује да га не покреће само радозналост, већ нека тамна привлачност забрањеног.
- Покушава да отвори ковчеге, разбија стакло и бежи кроз прозор: прелази границу госта, рођака и сведока.
- Крађом папучица он не узима „успомену“, већ преузима додир са Маријином коби.

Папучице су мали предмет, али велика граница: после њих приповедач више није исти.

забрањени предмет

Шта се преноси на приповедача?

Када извезени цвет са папуча почне да му мирише, као што су Марији својевремено мирисале љубичице с њеног веза док је напољу била јесен, схватамо да је и **сâм заточен у причи коју је управо чуо**, па на њега сада трајно и погубно делује снага испричаног, као и снага његовог несвесног.

После крађе приповедач запада у растројство и доспева у „луду кућу”. По изласку сазнаје да је **вереница умрла**.

Папуче ће узроковати пожар и смрт нараторове несуђене веренице. Због тога он **осећа исту врсту кривице као и Марија, само што уместо платна, игле и конца, посеже за хартијом и писањем, не би ли душу олакшао за тежину недокучиве тајне коју носи**.

Вез и запис су паралелни: Марија муку износи концем, а приповедач речју.

Крај: запис као последња реч

„Ово завршавајући више немам шта чинити овде доле, и дуго ми је, и једина ми је забава тражити реч, моћну да призове смрт...”

Шта значи овакав завршетак?

- Приповедач не пише да би забавио читаоца, већ **да би довршио сопствено страдање**.
- Записивањем покушава да уобличи кривицу и страх који га разарају.
- Зато запис није само крај приче, већ **последњи чин његовог испаштања**..

Да ли га записивање спасава или само потврђује да је
потпуно заробљен причом?

Моћ речи: клетва – забрана – заклетва – запис

Како реч покреће причу?

- **Клетва:** приповедачева мајка речју обележава сестру и Марију, па прошлост постаје терет будућности.
- **Забрана:** порука „не полакоми се на пустолине” чува границу између живих и мртвих, свог и туђег.
- **Заклетва:** приповедач обећава да „ни конца” неће узети; када прекрши реч, постаје учесник коби.
- **Запис:** на крају покушава да речју разреши оно што је предметима и ћутањем постало неиздрживо.
- Зато је прича и сведочанство и исповест: реч може да прокуне, забрани, обавеже и ослободи.

Шта је у приповеци опасније — предмет који је украден или реч која је прекршена?

Зашто је ово фантастична приповетка?

- Фантастично се јавља када не можемо сигурно да одлучимо: да ли делује натприродна сила или узнемирена свест јунака?
- У причи постоје реалистични детаљи: породица, кућа, бабино сведочење, предмети, болест, пожар, али постоје и знаци који превазилазе обично: мирис са веза, светлост без извора, предмети који носе коб, запис као реч која призива смрт.

Главни мотиви и симболи

дарови

неостварена будућност, Маријина судбина, забрањено наслеђе

кућа

простор издвојености, тајне и забране

вез

исповест без речи; начин да се страх и кривица изнесу из душе

папучице

мали предмет преко кога приповедач преузима коб

огледало

самогледање, расцеп, улазак у невољу и фантастично

запис

покушај да се речју разреши страдање

Сви мотиви се повезују у једно питање: шта се дешава када човек прекрши границу забране?

Дарови моје рођаке Марије је југословенски телевизијски хорор филм из 1969. године. Режирао га је Ђорђе Кадијевић, који је и написао сценарио према приповеци Момчила Настасијевића Запис о даровима моје рођаке Марије. Филм је значајан као први филм у историји српске и југословенске кинематографије који садржи елементе хорор жанра.

11. У складу са редоследом по ком се јављају, испред епизода и сцена које сачињавају приповетку *Запис о даровима моје рођаке Марије* Момчила Настасијевића напиши редне бројеве (1–5).

- ___ приповедачева крађа папучица
- ___ изолована од света, Марија везе
- ___ самоубиство Маријиног просца
- ___ почетак бабиног казивања
- ___ баба доноси „платно даровано”

5, 3, 2, 1, 4

Повежи животиње које се у тим делима јављају:
ПЧЕЛА, КОЊ, ЗМИЈА, ГАВРАН

Запис о даровима моје рођаке Марије
Људи говоре
Туга, А. П. Чехов
У позну јесен